

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

MANEVİYAT ÜZERİNE ETÜTLER

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Pinehas:

Moşe'nin Hüsranı

Hahamlarımız, Pinehas *peraşasında* yüzeysel metnin altına gizli, son derece dokunaklı bir anlatımı açığa çıkarmışlardır. Moşe, ablasının ve ağabeyinin ölümünü gördükten sonra, yeryüzünde kendi zamanının da kapanışa yaklaştığını bilmekteydi. Kendisine bir halef tayin etmesi için Tanrı'ya dua etti.

"Tüm bedenlerdeki ruhların Tanrı'sı *A-Şem* cemaatin üzerine bir adam atasın. Önlerinde çıkıp, önlerinde gelecek, onları çıkarıp [geri] getirecek [biri olsun] ki *A-Şem*'in cemaati çobanı olmayan bir davar sürüsü gibi olmasın."
(Bamidbar 27:17)

Yine de burada bariz bir soru vardır. Bu olay neden burada yer almaktadır? Bundan yedi *perek* önce, ya Tanrı'nın Moşe ve Aaron'a ülkeye girmeden öleceklerini bildirdiği noktada ya da bunun biraz sonrasında, Aaron'un ölümünü okuduğumuz yerde olması gerekirdi.

Hahamlarımız bu anlatımın hemen altına gizlenmiş olan diğer anlatıma dair iki ipucu sezmişlerdir. İlki, bu kısmın, Tselofhad'ın kızlarının, babalarının ülkedeki payını talep ve elde ettikleri konunun hemen ardından geliyor olmasıdır. Moşe'nin buradaki isteğini tetikleyen de bu olmuştur. Bir *Midraş* şöyle açıklamaktadır:

Moşe'nin, miras hakkı konusundaki sıralamanın ardından bu istekte bulunmasının sebebi neydi? Tselofhad'ın kızları babalarından [ülkedeki payını] miras aldıkları zaman Moşe "Şimdi benim de kendi isteğimi dile getirmenin vaktidir"

diye akıl yürüttü: "Eğer kızlar miras alıyorsa, oğullarımın benim onurumu miras almaları da mutlaka haklı [bir istek] olsa gerek" (Bamidbar Raba 21:14).

İkinci ipucu, Tanrı'nın, Moşe kendisine bir halef tayin edilmesi konusundaki isteğini dile getirmeden hemen önce ona söylediği sözlerde yatmaktadır:

A-Şem, Moşe'ye "Şu Avarim Dağı'na çık ve Bene-Yisrael'e verdiğim Ülke'yi gör" dedi. "Onu göreceksin, [ardından] sen de *tıpkı ağabeyin Aaron gibi* halkına katılacaksın..." (Bamidbar 27:12-13)

İtali yazılan sözcükler ilk bakışta gereksiz görünmektedir. Tanrı, Moşe'ye yakında öleceğini bildirmekteydi. "*Tıpkı ağabeyin Aaron gibi*" sözlerini eklemesine ne gerek vardı? Bu konuda Midraş şöyle der: "Bu bize Moşe'nin, Aaron'un öldüğü şekilde ölmek istediğini öğretir." *Ktav Sofer* açıklar: Aaron, oğullarının kendi izinde ilerleyeceklerini bilme ayrıcalığına sahip olmuştu. Oğlu Elazar, kendi sağlığında Koen Gadol olarak atanmıştı. Bu güne kadar da *Koenler*, Aaron'un doğrudan torunlarıdır. Buna benzer şekilde Moşe de oğullarından birinin, Gereşom veya Eliezer'in, halkın lideri olarak kendi yerini aldığını görmek için büyük bir arzu duyuyordu. Ama bu olmayacaktı. İşte anlatımın altında gizli diğer anlatım budur.

Bunun bir de sonrası olmuştur. Şofetim kitabında, Efrayim toprakları içinde putperest bir tarikat oluşturan ve kurduğu mabette görev yapmak üzere bir Levi'yi işe alan Miha adlı birini okuruz. Dan kabilesinden, kendilerine daha uygun bir

toprak bulmak amacıyla kuzeye doğru hareket eden bazı adamlar Miha'nın evine rast gelirler ve hem putperestliğe hizmet eden araçlara el koyarlar, hem de "Bizimle gel, bize bir baba ve rahip ol. [Tek] bir kişinin tapınağının rahibi olman mı iyi, yoksa Yisrael içinde bir kabile ve ailenin rahibi olman mı?" (Şofetim 18:19) sözleriyle kendi rahipleri olmaya ikna ettikleri Levi'yi yanlarına alırlar.

Bize bu putperest rahibin ismi ancak anlatımın sonunda açıklanır (p. 30): Moşe'nin oğlu Gereşom'un oğlu Yeonatan. Elimizdeki metinlerde bu isimlerin ilkinin içine bir *nun* harfi yerleştirilmiştir ve bu şekilde isim, Moşe yerine Menşe şeklinde okunmaktadır. Ancak bu harf, alışılmadık şekilde, diğer harflerin hizasının üstünde, asılı olarak yer alır. Talmud, bu *nun* harfinin, torununun putperest bir rahip haline geldiğini açıkça belirtmek suretiyle Moşe'nin kendi ismine leke sürmekten kaçınmak için eklendiğini söyler.

Moşe'nin kendi çocukları ve torunları hakkındaki başarısızlığını nasıl açıklayabiliriz? Hahamlarımızın ileri sürdükleri önermelerden birine göre bu durum, Moşe'nin, uzun yıllar boyunca, o dönemde putperest bir rahip olan kayınpederi Yitro ile birlikte Midyan'da yaşamış olmasıyla bağlantılıdır. Midyan'ın etkisinden bir parça, üç nesil sonra Yeonatan'la yeniden su yüzüne çıkmıştır.

Alternatif olarak, çeşitli yerlerde karşımıza çıkan imalardan edinilen sonuca göre, Moşe halka liderlik etmekle o kadar meşguldü ki, kendi çocuklarının manevi ihtiyaçlarının gereğini yerine getirmeye basitçe vakti kalmıyordu. Örneğin Yitro Kızıldeniz'in yarılmasından sonra damadını ziyarete geldiği zaman, Moşe'nin eşi Tsipora'yı ve iki oğullarını da beraberinde getirmişti. O zamana kadar oğulları Moşe'nin yanında değildi.

Hahamlarımız, bizzat Moşe'nin ablası Miryam ve ağabeyi Aaron'un Moşe hakkında olumsuz konuşmalarının sebebine dair de çeşitli spekülasyonlarda bulunmuşlardır. Bu konudaki açıklamalardan birine göre Aaron ve Miryam, Moşe'nin, fiziksel açıdan eşinden ayrılmış olmasını eleştirmektedirler. Moşe öyle yapmıştı, çünkü peygamber olarak rolünün mahiyeti, onun tüm zamanlar boyunca manevi açıdan saf olmasını gerektiriyordu, zira herhangi bir anda Tanrı'ya konuşması – veya Tanrı'nın kendisine konuşması – olasılığı vardı. Ama kısacası, sonuç olarak kardeşleri

onun kendi ailesini ihmal ettiğinden şikâyet etmişlerdi.

Üçüncü bir açıklama da liderliğin doğasıyla ilgilidir. Bürokratik otorite – kişinin görevinden kaynaklanan otorite – babadan oğula aktarılabilir. Monarşi böyledir. Aristokrasi de. Koenlik gibi bazı dini liderlik şekilleri de böyledir. Ama karizmatik otorite – kişisel niteliklerden kaynaklanan otorite – hiçbir zaman otomatik olarak nesilden nesile aktarılmaz. Moşe bir peygamberdi ve peygamberlik neredeyse bütünüyle kişisel niteliklere dayanır. Yeri gelmişken, krallık ve Koenlik Yahudilikte erkeklere ait bir imtiyaz olmasına rağmen, peygamberliğin öyle olmamasının sebebi de budur. Yahudi tarihinde erkek peygamberler olduğu gibi kadın peygamberler de olmuştur. Bu açıdan Moşe sıra dışı değildi. Çocukları da kendileri gibi karizmatik bir lider olan pek az karizmatik lider olmuştur.

Hahamlarımız tarafından önerilen dördüncü bir açıklama ise oldukça farklıdır. Prensipite, Tanrı, Tora tacının, belli bir hanedana dayalı bir halefiyetle ebeveyniden evlada geçmesini istememiştir. Krallık ve Koenlik bu şekilde aktarılıyordu. Ama Tora'nın tacı, demişlerdir Hahamlarımız, onu eline almak ve sorumluluklarını taşımak isteyen herkese aittir. "Moşe bize Tora'yı, Yaakov cemaatinin bir mirası olarak emretti" sözleri, Tora'nın yalnızca elit bir kesime değil, hepimize ait olduğu anlamına gelir. Talmud bunu açar:

Fakirlerin çocukları[nı ihmal etmemek] konusunda dikkatli ol, çünkü onlardan çıkacaktır Tora... Bilgelerin, kendi oğulları içinden bilgiler çıkarmaları neden sık görülen bir durum değildir?

Rabi Yosef şöyle dedi: Tora'nın [sadece] onların miras olduğu söylenmesin diye.

Rav İdi'nin oğlu Rav Şeşet şöyle dedi: Cemaate karşı kaba olmamaları için.

Mar Zutra şöyle dedi: Çünkü cemaatin üzerinde üstünlük kurarlar.

Rav Aşe şöyle dedi: Çünkü insanlara eşek derler.

Ravina şöyle dedi: Çünkü Tora için önceden bir *beraha* söylemezler.

(Nedarim 81a)

Başka bir deyişle "Tora tacı"nın kalıtsal olmaması bilinçli bir kuraldır, zira öyle olsaydı, Tora sadece zenginlere ait bir imtiyaz olurdu. Veya büyük bilgelerin çocukları bu miraslarını kamıksarlardı.

Veya bu, başkalarına karşı kibirle ve onları hor görerek davranmalarına yol açabilirdi. Veya öğrenimin kendisi, manevi bir egzersiz olmaktan çok, entelektüel bir uğraş haline gelebilirdi (“Çünkü Tora için önceden bir *beraha* söylemezler”).

Ancak dikkate alınmaya değer beşinci bir etken daha vardır. Yahudi tarihindeki en büyük simalardan bazılarının tüm çocukları kendi izlerinden gitmiş değildir. Avraam, Yişmael’e baba olmuştu. Yitshak ve Rivka, Esav’ı dünyaya getirmişlerdi. Yaakov’un on iki oğlunun hepsi inancın içinde kalmıştı, ama aralarından üçü – Reuven, Şimon ve Levi – babalarını hüsrana uğratmıştı. Şimon ve Levi hakkında, Yaakov, “Ruhum onların entrikasına katılmasın; onların toplantılarıyla bir olma, ey onurum!” (Bereşit 49:6) demişti. Görüldüğü kadarıyla Yaakov böylece kendisiyle onlar arasında bir mesafe koymaktaydı.¹ Yine de, Mısır’dan Çıkış süreci boyunca Bene Yisrael’in üç büyük liderinin – Moşe, Aaron ve Miryam – hepsi, Levi’nin torunlarıydı.

Şelomo, berbat liderliğiyle krallığın bölünmesine yol açan Rehavam’ı dünyaya getirmişti. Yeuda’nın en büyük krallarından biri olan Hizkiyau, en günahkâr krallardan biri olan Menşe’nin babasıydı. *Bütün ebeveynler bütün çocuklarıyla her zaman başarılı olacaklar diye bir kural yoktur. Zaten aksi nasıl mümkün olabilirdi ki? Her birimiz özgürlüğe sahibiz. Her birimiz, bir ölçüde, olmayı seçtiğimiz kişiyiz. Ebeveynimizin olmamızı istediği kişi haline gelmemizi, ne genler, ne de yetiştirme şekli garanti edebilir. Ebeveynlerin, kendi iradelerini, olgunluk çağına erişmiş olan çocuklarına fazlasıyla dayatmaları da doğru değildir.*

Bu durum birçok kez hayırlı bir sonuca da hizmet eder. Avraam, babası Terah gibi bir putperest olmamıştır. Kötü bir krala verebilecek en iyi örneklerden Menşe, en iyi krallardan biri olan Yoşiyau’nun büyükbabasıydı. Bunlar önemli gerçeklerdir. Yahudilik, ebeveynliği, eğitimi ve yuvayı, değerler bütünüünün tam kalbine yerleştirir. İlk görevlerimizden biri, çocuklarımızın dini değerlerimiz hakkında bilgili olmalarını ve onları sevmelerini temin etmektir. Ama bazı zamanlarda başarısız oluruz. Çocuklar kendi yollarını seçebilirler ve bu yol bizimkisi olmayabilir. *Eğer bu başımıza gelirse, kendimizi suçluluk duygusuyla felce*

¹ Ancak şunu da not etmek gerekir ki, Raşi buradaki lanetin, özellikle Şimon’un soyundan gelen Zimri; ve Levi’nin soyundan gelen Korah’la sınırlı olduğu açıklamasını yapar.

uğratmamamız gerekir. Herkes tüm çocuklarıyla başarılı olacak diye bir kural yoktur; Avraam veya Moşe veya David veya Şelomo bile olamamıştır. Hatta Bizzat Tanrı bile: “Evladlar büyüttüm ve yükselttim, ama onlar bana isyan ettiler” (Yeşayau 1:2).

Moşe ve çocuklarını trajediden iki şey kurtarmıştır. Divre Ayamim kitabı, Gereşom’un oğlundan “Yeonatan” değil, Hahamlarımızın “Tanrı’ya geri dön” olarak açıkladıkları “Şevuel” veya “Şuvel” ismiyle bahsetmektedir. Başka bir deyişle, Yeonatan sonunda putperestliğinden dönerek *teşuva* yapmış ve tekrar Tanrı’ya bağlı bir Yahudi haline gelmiştir. Bir çocuk ne kadar uzaklara sürüklenmiş olursa olsun, zaman içinde geri gelebilir.

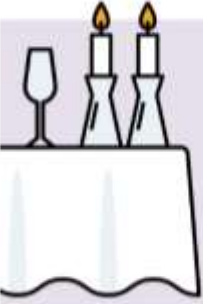
Diğer etken ise Bamidbar 3’teki soyacağında ima edilmektedir. Burası “Bunlar Aaron ve Moşe’nin evlatlarıdır” sözleriyle başlamakta, ancak devamında yalnızca Aaron’un çocuklarını listelemektedir. Bu konuda Hahamlarımız, Moşe, Aaron’un çocuklarına Tora öğrettiği için, onların kendi çocukları olarak görüldüğü açıklamasını yapmışlardır. Genel olarak “öğrenciler”, “evlatlar” olarak adlandırılır.²

Hepimizin çocukları olmayabilir. Çocuğumuz varsa bile, tüm iyi niyetlerimize rağmen, onları en azından farklı bir yolu izliyor halde bulabiliriz. Ama hepimiz, aramızda, yaşamaya devam edecek bir şeyler bırakabiliriz. Bazıları bunu Moşe’nin örneğini takip ederek yaparlar: öğreterek, olanakları genişleterek veya yeni nesli teşvik ederek. Bazılarıysa bunu Hahamlarımızın “*tsadiklerin gerçek evlatları iyi eylemlerdir*”³ şeklindeki ifadeleri doğrultusunda gerçekleştirirler.

Çocuklarımız bizim yolumuzu izledikleri zaman müteşekkir olmamız gerekir. Bizi aştıkları zaman, Tanrı’ya özel şükranlarımızı sunmamız gerekir. Ve başka bir yol seçtikleri zaman, tüm zamanların en büyük Yahudi’sinin de torunlarından biriyle aynı deneyimi yaşadığının bilinciyle, sabırlı olmamız gerekir. Ve asla ümidimizi kesmememiz gerekir. Moşe’nin torunu geri dönmüştür. Peygamberlerin en sonuncusunun neredeyse en son sözlerinde, Malahi, gelecekte Tanrı’nın “Babaların kalplerini çocuklarına ve çocukların kalplerini babalarına geri döndüreceği” (Malahi 3:24) bir zamanı öngörmüştür. Birbirinden uzaklaşmış olanlar, inanç ve sevgiyle yeniden birleşecektir.

² Bkz. Raşi’nin Bamidbar 3:1 açıklaması.

³ Raşi’nin Bereşit 6:9 açıklaması.

Şabat Sofrasında

1. Sizce çocukların, ebeveynlerinin izinden yürümeleri neden önemlidir?
2. Sizce çocuklar neden kendi yollarında ilerlemeyi arzu ederler?
3. Siz ebeveyninizin izinden yürüyor musunuz? Çocuklarınızın sizi takip edeceklerini umuyor musunuz?

• Bu sorular, Rabi Sacks'ın bu haftaki Covenant & Conversation yazısının **Family Edition** versiyonundan alınmıştır. Nesilleri birbirine bağlayan, interaktif bir öğrenim için bu versiyonun bütününe şu bağlantıdan ulaşabilirsiniz: <https://www.rabbisacks.org/covenant-conversation-family-edition/pinchas/moshes-disappointment/>

Family Edition şimdi Türkçe!